

EGY ANGYALI LÉNY

„Vigyázz, ha angyal”
(Európa Kiadó)

METAMORFÓZISA

Krasznahorkai László:
Herscht 07769
Magvető, Budapest, 2021

Krasznahorkai László legújabb kötetének középpontjában a címben is megjelölt Florian Herscht története áll, aki egy német kisváros különös lakója, és sok közös vonást mutat a szerző korábbi műveinek „szent örültjeivel”, tiszta lelkű bolondjaival, mint amilyen Valuska János, Korim György vagy akár a legutóbbi regényének főhőse, Báró Wenckheim. A *Herscht 07769* lapjain az író védjegyének számító hosszúmondatokban (sőt, egyetlen hosszúmondatban) az ő sorsa hömpölyög, rétegezve kvantumfizikai problémákkal, Johann Sebastian Bach zenéjével, farkasokkal és nagy terveket szövögető német neonácikkal. A szerző három rövidebb szöveg után ismét nagyregénybe foglalta sötét, az emberből és kultúrából kiábrándult világnézetét.

Florian (névének jelentése egyébként virágos, virágzó) történetébe húszas éveinek közepe táján nyerünk betekintést, múltjáról semmit nem tudunk meg, mindössze annyit, hogy egy árvaházból érkezik a thüringiai kisvárosba, ahol közkedvelt személyiséggé válik, őszintesége, egyszerűsége és lelki tisztasága okán. Senki nem fél tőle, mindenki istápolni, nevelni akarja ezt a jámbor teremtetést, aki a cselekmény egyik pontján (jól előkészítve, mégis váratlanul) mintha kiverközne önmagából, több embert is elpusztít, angyali arcának öldöklő felét mutatja. Mintha egy személyiségfejlődést követnének nyomon, pedig meglehet, Florian személyisége semmit sem változik, egész egyszerűen csak megreped rajta az a védőburok, melyet hihetetlen naivitása és tisztasága vont köré, és bár hatalmas testi erejének köszönhetően könnyörtelen pusztítóvá válik, valójában mégiscsak ő maga az áldozat. Annak a világnak az áldozata, melynek szennyét egy ponton felismeri, és nem bírja elviselni. A címszereplő hatalmas termetű, gyermeki lélek, bárkit egy mozdulattal összeroppantathatna,

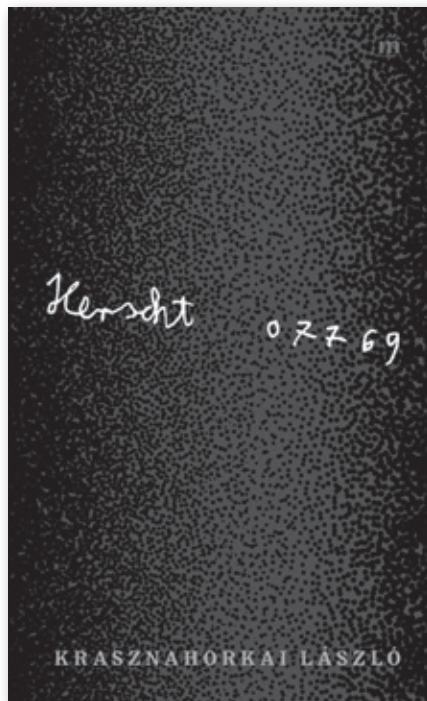
mégsem fél tőle senki, mert egész lényét a segítőkészség, a nyitottság, az együttérzés határozza meg. Lelkesedik mindenért és mindenkiért, de nem kiegyensúlyozott alkat, hajlamos a fantaziaságra, éppen hihetetlen érzékenysége miatt kitett mindenféle befolyásnak, és úgy tűnik, intellektuálisan sem annyira erős (már-már együgyű), hogy esetleg reflektálni tudjon önmagára, a körülötte zajló eseményekre. A szöveg első felében szinte eposzi jelzőként tapad hozzá, hogy „égszínkéék szemei” vannak, tekintetéből pedig az alázat, a szeretet árad. Hatalmas termete és lenyűgöző fizikai ereje kontrasztban áll lelki alkatával, emberi törekénységével. Szent Ferenchez hasonló, angyali, mégis megszállott személy, de akár krisztusi figurának is tekinthető, főleg, ha figyelembe vesszük, hogy a történeteknek helyt adó fikatív német városka Kana, mely a kánai menyegző városát, Krisztus első csodatételeinek helyszínét is emlékezetünkbe idézheti.

Kana persze egyáltalán nem tűnik csodákkal övezett helynek, egy idősekkel, betegekkel benépesített üres és lelassult városka, ahol a Porcelángyár bezárása után sokan segélyekből élnek, bezárkóznak, napjaik egyhangúan, a változás esélye/veszélye nélkül telnek. A regény egyik fontos erénye ennek a városnak a részletes bemutatása: a városlakók szinte életre kelnek, nem sematikus figurák, papírból kivágott háttérszereplők, hanem apró kis hiedelmekkel, furcsaságaikkal és szokásaikkal együtt bemutatott hősök, kiknek habitusa, története mellett egymáshoz való viszonyaik is szinte térképszerűen rajzolódnak elénk. Nem annyi-

ra szörnnyű és reménytelen hely ez, mint a *Sátántangó* telepe, de itt is megállt az idő, nem igazán történik semmi, esély sincs a változásra, valami jobb eljövételére. Itt éli az életét Florian is, aki eleinte rendkívül elégedett, a legapróbb örömök is mély boldogsággal töltik el. Két fontos „mestere” van (és itt újra előkerülhet *Az ellenállás melankóliája*, Valuska és Eszter párosa), az egyik közülük Köhler úr, matematika-fizika szakos tanár, akit gyakran látogat, és akihez őszintén ragaszkodik. Az idős férfi beszél neki kvantumfizikáról, amiből Herscht kissé leegyszerűsítve annyit ért meg, hogy a világ keletkezése alapvetően egy véletlen, azaz rendszerhiba, s ha ez így van, akkor a világ egy újabb hiba folytán bármikor el is pusztulhat, meg is semmisülhet: „amennyire a világ ennyire egyetlen hibából keletkezett, akkor ez a hiba meg fog történni újra, csak visszafelé, és nem is tudom, hogy képzeled, talán hogy egyszer csak a jövőben valami olyan esemény következik be, mely annihilálja a jelenleg létező anyagi világot?” Bár a tanár többször felhívja Florian figyelmét arra, hogy a kvantumfizikai kutatásokhoz azok alapvető képtelenségét kell elfogadni, nem lehet összeegyeztetni őket a józan ésszel (és épp ennek a paradoxonnak a félelmetessége miatt vált aztán ő maga is inkább meteorológiai kutatásokra), Florian mégsem képes megnyugodni, és rettegéssel telve töpreng azon, hogy „a világ ki van téve a bármikori pusztulásnak.” Naivitását jelzi, hogy Angela Merkel kancellárnak küldött levelekkel próbál megszabadulni ennek a nyomasztó tudásnak a terhé-
től, szakadatlanul hisz abban, hogy választ fog kapni, hogy az ország vezetője segít majd felépíteni valamit a véletlen ellen. (A kötet címe ezeknek a leveleknek a feladóhoz írt címzésére utal.) A másik meghatározó „mestere” a Boss, aki a városba érkezésekor a pártfogásába veszi és falmosóként alkalmazza saját vállalkozásában. Szinte apa-fiú kapcsolat van köztük, legalábbis Florian így interpretálja az őket összekötő szálakat. Végtelenül hálás a Bossnak (ő szerez neki lakást, munkát), nem látja annak gonoszságát, az sem különösebben érdekli, hogy közismerten a helyi neonáci sejt vezetője. Tőle a regény egyik alapmotívumát jelentő Bach-rajongását kapja, a Boss hatására üli végig eleinte unottan, majd egyre lelkesebben a helyi zenekar Bach-próbáit. Ez a zene, és az ehhez fűződő, szinte már transzcendentális kapcsolat a másik meghatározó élmény, mely ezt a részletesen bemutatott karaktert hatása alá vonja. A kvantumfizikai ismeretein alapuló félelmét a zene segítségével győzi le, hiszen ami lehetetlennek tűnt a megértésen keresztül, az a zene értelemről, racionalitástól független befogadásával talán lehetségessé válik: „nemrég felfedezte magának Johann Sebastian Bach zenéjét, és érzi, hogy ebben a felfedezésben ott van egy eligazítás katasztrófa esetére, de csak érzi, nem tudja, mit tartalmaz ez az eligazítás”. Bach zenéje egy másik szemlélet számára a világ meg-

értéséhez a tudományon és a racionalitáson túli eszköz, mely segíthet (bár számára sem világos, hogyan) a világ összeomlását megakadályozni.

A zene és a kvantumfizika mellett meghatározó motívumok még (és a teljes életműben fontos szerepet kapnak) a farkasok, melyek először a végzetes, félelmetes idők előhírnökeiként jelennek meg. A céltalanságba és unalomba süppedt várost elsőként az rázza meg, hogy a tartomány közeli városában egy ismeretlen elkövető a Bach-emlékhelyeket gyalazza meg azzal, hogy farkasfej-graffitiket fúj az épületekre. Később kevésbé szimbolikusan is megjelennek ezek a vadállatok, a piknikező Köner-házaspárt támadja meg egy egyedülálló példány a Kana-t határoló hegyekben. Hamar kiderül, hogy egy egész farkas falka ólálkodik a város szélén – mintha a várost kerülő gonosz hagyna különös jeleket. A város lakói egyre inkább eluralkodik a félelem („nem attól félnek, amitől kellene, hanem attól, amitől nem”), bezárkóznak lakásaikba, nem érhető pontosan, hogy mitől, de egyre jobban rettegnek, mintha éreznék, hogy rossz idők közelítenek (és itt ismét eszünkbe juthat *Az ellenállás melankóliájának* bevezetése, a csendbe fagyott alföldi kisváros, a különös jelek, a kitörni készülő, megmagyarázhatatlan vész előtti különös, gyomorszorító csönd). A jelek sokasodnak, a tárgyaltalan félelem erősödik, és ekkor, mintegy fordulópontként felrobban a város határában fekvő Aralkút is. Ez, a félelemmel teli csöndet követő hatalmas robbanás nemcsak azért fontos, mert tovább borzolja a kedélyeket, hanem szerkezetileg is meghatározó pont, innentől kezdődik ugyanis a főhős „metamorfóza”, és egyben a regény dinamikusabb, gyorsabb

tempójú második fele. A kút felrobbanása két ember halálát okozza, ez megrázza Floriant, aki csak lassan, nem is annyira megértéssel, sokkal inkább egyfajta hirtelen intuícióval jön rá arra (a Bosstól kapott telefon videófelvevéleit tanulmányozva), hogy a tragédiához az apjaként tisztelt férfinak is köze lehet. A felfedezésre sem racionálisan reagál, sokkal inkább zsigeri, ösztönös reakciói vannak, az agya lefagy, de a teste már eldöntötte, mit fog tenni „mert az izmai nem bírták elviselni, amit látott, az agya nem működött, de az izmai értettek mindent, az agya nem bekapcsolt, hanem lekapcsolt, miközben pont az ellenkezője történt az izmaival, azok berándultak, befeszültek, majd olyan hevesen szorítottak tovább, hogy nyilvánvaló volt, szét fogják tépni a testét, miközben az agy még mindig csak néma üzemmódban, vagyis teljes bénultság odafent, teljes téboly odalent”.

Az elbeszélő nem részletezi, mi zajlik le ekkor Florian lelkében (ezért nem tekinthető a *Herscht 07769* klaszikus értelemben vett lélektani regénynek), a főhős nem beszél, csak cselekszik, és mintha a gondolkodást is felfüggesztené, átadja magát az ösztöneinek, pusztá kézzel, hónapokon át tartó hajszában végiggyilkol mindenkit, akinek a Boss kis csapatához és a robbantáshoz köze lehet: „Florian nem beszélt, csak rájuk nézett, és egy szomorú, egy összetört, egy zavart ember nézett rájuk” – fogalmaz az elbeszélő, mikor a város lakóinak szemszögéből próbálja megmutatni ennek az átalakulásnak a lényegét, azt, hogy e pusztítás mögött egy végtelenül összetört, „apját” és emberekben való hitét veszített szubjektum áll. Az öldöklésbe kezdő Florian szinte öntudatlanul követi belső természetét, ösztöneit, és kilép az emberek világából. Hónapokig folytatott hajszája során fokozatosan veti le az emberi lét alapvető kellékeit: nem tart kapcsolatot senkivel (egy idő után még imádott laptopja feltöltéséről is lemond, ezzel is erősítve a külvilággal megszakított kapcsolat radikalizmusát), nem beszél, külseje egyre elhanyagoltabb, lopakodva, bujkálva él, a farkasok barlangjából figyel, értelme helyett érzékszerveit és megérzéseit használja áldozatai felderítésekor. Először csak egy hatalmas ragadozómadár, egy szirti sas jelenik meg mellette és követi őt, a regény zárlatában azonban szinte maga is állattá válik, ahogy belép az egykori kedvenc padján várakozó farkasok társaságába. Ezek az emberek hibájából megvakult vadállatok ugyanúgy az emberek áldozatai, ahogyan Florian, éppoly félelmetesek és szabadok, egyben éppannyira hiányzik belőlük a gonoszság, mint a címszereplőből. A szimbolikus értelemben „farkassá vált” férfi borzalmas külsejű gyilkossá változik, nem „gyakorlatatlan félnótás” többé, hanem veszélyes elem, akiből előtört egy másik lény – értelmezés kérdése. Lehet, hogy megváltozott, de számomra valószínűbb, hogy maradt, aki volt, csak ráismert az őt körülvevő világra, és ezért lényé-

nek egy másik oldala került előtérbe. A történet végére csak egyvalaki hisz még az ártatlanságában, az íranta mindig is anyai érzésekkel viseltető könyvtárosnő, aki ebből az anyai szemszögéből képes látni azt, hogy nem történt valódi változás: „úgyhogy Ringer asszony teljesen magára maradt, mert ő egészen biztos volt benne, hogy az a Florian, akit ismert, és az a Florian, aki ölt, *egy és ugyanaz az ember*, Florian nem változott, minden, amit tett, halálpontosan abból következett, aki ő volt, és maradt”.

A *Herscht 07769* tökéletesen belesimul az eddigi Krasznahorkai-életműbe, főként az első regényekkel és a *Háború és háború* óta íródott szövegekkel áll szoros kapcsolatban. A megszokott hosszúmondatok itt már egyetlen, 424 oldalon át kígyózó mondatná állnak össze, egy rendkívül sűrű szövéssé, okosan rétegzett, metafizikai és társadalmi problémákat (és ezek összefüggéseit is) felvető textust hozva létre. Nem monológ ez a szöveg, hanem egy mindentudó elbeszélő által uralt, többszólamú, több hangnak helyet biztosító masszív szövegmonstrum, mely az emberek világáról és az emberi létezésről ezúttal sem fest naposabb képet, mint a korábban említett, kapcsolódási pontként felmerülő Krasznahorkai-szövegek. A zenei szerkesztésmód ezúttal is meghatározó; a szölamok váltakozása, az egyes futamok felerősödése, elhalkulása, motívumok visszatérése, ismétlődése mind egyfajta zenei szerkezetté, hatalmas szimfóniává állnak össze. Az első hang pedig most is egy enigmatikus, többféleképpen értelmezhető tömör mottó: „A remény hiba”. Azaz hiba bármiben is reménykedni, és Krasznahorkai mintha már rég nem reménykedne sem az emberben, sem az ember által létrehozott kultúrában, tudományban. Érthető ugyanakkor úgy is, hogy valójában az egyetlen reményünk egy hiba ebben a rendszerben; egy hiba, mely letérít erről a negatív, ürességbe és reménytelenségbe futó pályáról. Akárhogy is értsük hát (van remény vagy nincs), a teljes szöveg ismét egy komor, sötét színekkel festett kép az emberiségről, de legalábbis napjaink Európájáról. Lehet félni a neonáctól, a migrációtól, a farkasoktól, sőt akár a szöveg egyes helyein felbukkanó aktualitástól, a járványtól is (a szöveg egyik félelmet sem emeli a másik fölé), de egyik sem a valódi fenyegetés, mert a valódi veszély az, hogy a félelemben „az emberek a legrosszabb oldalukról mutatkoznak meg, és gyengék, mérhetetlenül gyengék és mérhetetlenül ostobák”. A veszély nem kívül van, hanem belül, hiszen a veszély mi vagyunk. ■ ■ ■

Kolozsi Orsolya (1980, Budapest) tanár, kritikus. A Szegedi Tudományegyetemen szerzett magyar–összehasonlító irodalomtudomány szakos oklevelet, ugyanitt a Modern Magyar Irodalom Tanszéken folytatott doktori tanulmányokat.